

HIERONIM SZCZEGÓŁA
WIESŁAW HŁADKIEWICZ

WSPÓŁPRACA PZPR I SED W LATACH 1948—1979

1. PRAGENEZA WSPÓŁPRACY

Tradycje współpracy komunistów polskich i niemieckich datują się od lat trzydziestych XIX wieku¹. Szczególnego znaczenia nabrały po I wojnie światowej². W ścisłym współdziałaniu utworzono w 1918 r. KPRP i KPD. Róża Luksemburg i Leon Jogiches-Tyszka — członkowie Centrali KPD byli jednocześnie czołowymi działaczami rewolucyjnej awangardy proletariatu polskiego. Ścisłe kontakty z członkami KPD utrzymywał Julian Marchlewski. Ożywioną działalność polityczną prowadzili członkowie obu partii na forum Międzynarodówki Komunistycznej. W latach II wojny światowej komuniści polscy i niemieccy czynnie uczestniczyli w antyfaszystowskim ruchu oporu³. Na terenie Związku Radzieckiego ścisłe kontakty łączyły także Związek Patriotów Polskich i Komitet Narodowy „Wolne Niemcy”.

Niemieccy antyfaszyści powrócili u boku Armii Czerwonej, jako pełnomocnicy „Wolnych Niemiec” oraz na zlecenie kierownictwa partyjnego KPD do wyzwolonej ojczyzny. KC KPD w apelu z 11 VI 1945 r. zawarł trzy żądania w sprawach polityki zagranicznej. Brzmiały one następująco: „Nigdy więcej podżegania i nienawiści wobec Związku Radzieckiego (...) Pokojowa i dobrosąsiedzka koegzystencja z innymi narodami. Zdecydowane zerwanie z po-

¹ Zob. szerzej na ten temat: H. G e m k o w, *Wierni przyjaciele — dobrzy sąsiedzi. Wspólne tradycje niemieckiego i polskiego rewolucyjnego ruchu robotniczego*. Warszawa 1977, s. 11—43.

² Tamże, s. 44—78.

³ Tamże, s. 79—105.

lityką agresji i przemocy w stosunku do innych narodów, polityką podbojów i rabunków (...) Uznanie obowiązku odszkodowania za szkody wyrządzone innym narodom w następstwie agresji hitlerowskiej”⁴.

Podczas obrad pierwszej konferencji funkcjonariuszy KPD z rejonu Wielkiego Berlina, 25 czerwca 1945 r. Walter Ulbricht oznajmił upadek nazizmu w Niemczech i powstanie nowej Polski, państwa ludowo-demokratycznego. „My antyfaszyści — mówił W. Ulbricht — jesteśmy przekonani, że tradycyjna nienawiść do Polski, jaką od stuleci rozwijała pruska reakcja (...) okryła nasz naród głęboką hańbą w oczach całego świata. Jest tedy naszym pierwszym obowiązkiem, aby skończyć w naszych szeregach z wszelkimi tendencjami i nastrojami nienawiści względem narodu polskiego”⁵.

KPD przedstawiła jednocześnie swoje stanowisko wobec postanowień układu poczdamskiego, a w szczególności postanowień dotyczących niemiecko-polskiej granicy na Odrze i Nysie. „Gdy pytają nas — mówił Walter Ulbricht 5 VIII 1945 r. w Weimarze — jak ustosunkowujecie się wy, komuniści, do odstąpienia dawnych terenów niemieckich i przyłączenia ich do demokratycznej republiki polskiej odpowiadamy: tereny te przegrał Hitler i imperializm niemiecki”⁶. Akceptacja przez KPD, a później SED postanowień układu poczdamskiego w sprawie granicy zachodniej Polski i Niemiec oraz uregulowany transfer ludności niemieckiej z Polski należały do najważniejszych warunków nawiązania wzajemnych stosunków między PZPR i SED.

Wiele uwagi poświęcała problemowi niemieckiemu PPR⁷. Temat ten był szczegółowo dyskutowany na kolejnych posiedzeniach KC PPR oraz Biura Politycznego, a podjęte uchwały w tej sprawie znalazły wyraz w przemówieniach prezydenta KRN B. Bieruta oraz sekretarza generalnego PPR W. Gomułki. Na czołowe

---

⁴ *Revolutionäre deutsche Parteiprogramme*. Berlin 1967, s. 194, 198. Cyt. za: H. G e m k o w, op. cit., s. 105—106.

⁵ *Polen, Deutschland und die Oder-Neisse-Grenze. Dokumentation zur Zeitgeschichte*. Berlin 1959, Bd 1, s. 77—78.

⁶ Zob.: „Forum” 2 VIII 1979.

⁷ W. T. K o w a l s k i, *Polityka zagraniczna RP 1944—1947*. Warszawa 1971, s. 317—321.

miejsce w tych wystąpieniach wysunięta została sprawa uznania zachodnich granic Polski oraz problem ochrony państwa polskiego przed ponowną agresją niemiecką. Kwestie te obaj politycy wiązali ściśle z polityką europejską w okresie przechodzenia od stanu wojny do okresu pokojowej stabilizacji stosunków między państwami. Polityczne zaś i gospodarcze przejęcie Ziem Zachodnich PPR uznała za główny warunek istnienia narodu polskiego.

14 X 1946 r. podczas II Zjazdu Przemysłowego Ziem Odzyskanych, przedstawiono ogólne wytyczne polityki polskiej dotyczącej sprawy rozwiązania problemu niemieckiego po zakończeniu wojny. Zabierając głos sekretarz generalny PPR oświadczył, że Polsce obce jest uczucie zemsty, że Polska nie popierała nigdy zrodzonych na zachodzie Europy planów unicestwienia narodu niemieckiego. Zdaniem W. Gomułki cały problem niemiecki sprowadzał się do uczynienia z Niemiec państwa pokoju⁸. Za pierwszy i najważniejszy warunek uznała PPR „Zagadnienie zdemokratyzowania Niemiec (...) zniszczenia do ostatka ideologii hitlerowskiej, zabicia w narodzie niemieckim odwiecznego ducha wojny, agresji i podbojów”⁹.

W. Gomułka podkreślał dobitnie, iż nie wystarczy mówić w Niemczech o pokoju, że trzeba dowieść czynami szczerości tych intencji, zaś „pierwszym warunkiem do tego jest wyrzeczenie się przez nich (tj. przez Niemców — W. H.) pretensji do naszych Ziem Odzyskanych”¹⁰ i dalej: „Każdy myślący człowiek rozumie, że ani Niemiec nie można wykreślić z mapy Europy, ani nie można przekreślić narodu niemieckiego”¹¹.

Nawiązanie oficjalnych stosunków SED z PPR zapoczątkował II Zjazd SED we wrześniu 1947 r., w którym uczestniczyło dziesięć partii komunistycznych i robotniczych, inne natomiast zapewniły o swojej solidarności z programem SED w listach z pozdrowieniami. KC PPR podkreślił w swoim liście, że obrana przez SED

⁸ „Rzeczpospolita” 16 X 1946.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

droga doprowadzi do odzyskania zaufania narodów Europy¹². W przemówieniu końcowym Wilhelm Pieck, dziękując za dowody solidarności ze strony bratnich partii stwierdził m. in., iż: „uświadomiły nam, że już nie jesteśmy osamotnieni, lecz należymy znów do wielkiego braterskiego związku socjalistycznego ruchu robotniczego”¹³.

2. PIERWSZY ETAP WSPÓLPRACY (1948—1956)

Wzajemne kontakty między SED i PPR pozostawały w ścisłej zależności z rozwojem współżycia pomiędzy narodem polskim a ówczesną ludnością radzieckiej strefy okupacyjnej Niemiec. Na XII Sesji w lipcu 1948 r. KC SED wezwał swoich członków do przeciwdziałania wszelkim przejawom nacjonalistycznym i antyradzieckim oraz wyjaśniania słuszności granicy na Odrze i Nysie a także przyjaźni i więzi ideowej z narodem polskim¹⁴. Nie było to łatwe zadanie do realizacji, musiano przewycięzać wiele mitów i uprzedzeń zakodowanych głęboko w świadomości obywateli obu narodów¹⁵.

Powyższe zadanie obrało za cel swojej działalności powstałe 19 VIII 1948 r., z inicjatywy SED, Towarzystwo im. Hellmutha von Gerlacha. Przewodniczącym wybrano prof. Johannes Straussa, a sekretarzem generalnym został Karl Wlach¹⁶. Należy podkreślić w tym miejscu, że rozmowy na temat utworzenia Towarzystwa SED podjęła już 23 IX 1947 r. w czasie spotkania szefa Polskiej Misji Wojskowej w Berlinie, Jakuba Prawina, oraz kierownika Wydziału Pracy i Informacji tejże Misji, Huberta Mellera, z Franzem Dachlemem, Otto Grotewohlem, Wilhelmem Pieckiem i Walterem Ulbrichtem¹⁷. Towarzystwo to krzewiło wśród obywateli NRD wiedzę o historii państwa i narodu polskiego poprzez organizowanie imprez kulturalnych, odczytów, wystaw, filmów

¹² *Protokoll der Verhandlungen des 2. Parteitages der Sozialistischen Einheitspartei Deutschlands 20. bis. 24. September 1947*, Berlin 1947, s. 232—233.

¹³ Tamże, s. 518.

¹⁴ H. G e m k o w, op. cit., s. 110—111.

¹⁵ E. Mę c l e w s k i, *Niemcy w Europie*. Warszawa 1974, s. 94—95.

¹⁶ H. G e m k o w, op. cit., s. 112.

¹⁷ Zob.: „Forum” 2 VIII 1979. Przedruk artykułu C. H ü b n e r, zamieszczonego w „Zeitschrift für Geschichtswissenschaft” 1979, nr 5.

oraz gościnnych występów polskich artystów. Służył tym inicjatywom miesięcznik „Blick nach Polen” („Spojrzenie na rzeczywistość”).

Jednym z prekursorów oraz gorących orędowników przyjaźni narodów polskiego i niemieckiego był Wilhelm Pieck, czołowy przywódca KPD oraz współtwórca Niemieckiej Socjalistycznej Partii Jedności. Pieck jako pierwszy działacz polityczny lewicy niemieckiej, odwiedził Polskę w dniach 13—20 IX 1948 r. Do Polski miał szczególny sentyment. Znał osobiście wielu działaczy robotniczych, a spośród nich za najwierniejszych uważał Juliana Marchlewskiego i Leona Jogichesa-Tyszke. Powiedział o nich kiedyś: „Iacyz byli oni mężni! Nigdy na Polakach się nie zawiodłem”¹⁵.

W październiku 1948 r. przybyła do Warszawy delegacja SED. W jej skład wchodził: Walter Ulbricht (przewodniczący delegacji), Bruno Leuschner, Josef Orloop i Willi Stoph¹⁶. Delegacja nawiązała pierwsze oficjalne stosunki z PPR i przeprowadziła rozmowy na temat wymiany gospodarczej. Walter Ulbricht powiedział wówczas: „Jeśli naród niemiecki chce nawiązać dobrosąsiedzkie stosunki z ludowo-demokratyczną Polską, musi zdecydowanie zerwać z fatalnymi, nacjonalistycznymi, antypolskimi i antyradzieckimi tradycjami (...) przede wszystkim uznać granicę na Odrze i Nysie za granicę pokoju (...) pragniemy szczerze wytworzyć nowy, przyjazny stosunek do narodu polskiego”¹⁷.

I Konferencja Partyn SED, odbyta w końcu stycznia 1949 r., wyraźnie potwierdziła znaczenie kontaktów międzynarodowych z siłami pokoju i postępu. Uczestniczący w obradach przedstawiciel PZPR swoje przemówienie rozpoznał od podkreślenia faktu istnienia dwóch nurtów klasowych w Niemczech. Wspomniał także o rewolucyjnych tradycjach świadomych klasowo robotników po obu stronach granicy na Odrze i Nysie: „Tradycje internacjonalistyczne ułatwiają polskiej klasie robotniczej zajęcie właściwego, marksistowskiego stanowiska odnośnie stosunków polsko-

¹⁵ M. Podkowiński, *Moje spotkania z NRD*, Warszawa 1977, s. 31.

¹⁶ H. Gemkow, op. cit., s. 111.

¹⁷ *Polska — NRD. Materiały i dokumenty*. Opracowali J. Sulek i M. Tomala, Warszawa 1970, s. 18.

-niemieckich"²¹. Wyraził pogląd, że polityka internacjonalizmu proletariackiego SED stwarza: „konieczne warunki do rozwinięcia nowych, dobrosąsiedzkich stosunków i szerokiej wymiany gospodarczej"²².

Utworzenie 7 października 1949 r. Niemieckiej Republiki Demokratycznej stanowiło punkt zwrotny w historii narodu niemieckiego i wywarło szczególnie wpływ na rozwój stosunków polsko-niemieckich, było także wydarzeniem na skalę międzynarodową²³. Powstało socjalistyczne państwo robotników i chłopów, państwo, które obrało za cel swojej strategii politycznej kultywowanie tradycji walki o pokój, demokrację oraz przyjaźń między narodami²⁴. Prezydentem NRD został wybrany Wilhelm Pieck, towarzysz walki Karola Liebknechta, Róży Luksemburg, Leona Jogichesa-Tyszki oraz Ernsta Thälmana. W. Pieck był gorliwym orędownikiem przyjaźni niemiecko-polskiej. „Z bardzo ciężkim sercem — oświadczył 1 IX 1949 r. w Warszawie na kongresie zjednoczeniowym polskich związków bojowników o wolność i demokrację — przychodzi mi jako Niemcowi przemawiać do Was, zwłaszcza w dniu dzisiejszym. Lecz teraz powstają nowe Niemcy, które chcą żyć w pokoju i przyjaźni z narodem polskim”²⁵.

W dniu powołania do życia NRD, przewodniczący Rady Ludowej, Wilhelm Pieck, wygłosił przemówienie programowe, w którym stwierdził: „Oświadczamy z całą jasnością, że uważamy granicę na Odrze i Nysie (...) nie za granicę, która daje powód do wrogości (...) lecz za granicę pokoju między narodami polskim i niemieckim (...)”²⁶. 11 października 1949 r. Wilhelm Pieck, już jako prezydent NRD, sformułował powyższą myśl powtórnie: „Nigdy nie zezwolimy na to, aby granica na Odrze i Nysie wykorzystywana była przez imperialistów (...) przeciwko naszemu sąsiadowi — państwu polskiemu. Granica na Odrze i Nysie musi

²¹ *Protokoll der Verhandlungen...*, s. 43.

²² Tamże, s. 44.

²³ *Niemiecka Republika Demokratyczna. Rozwój społeczny i gospodarczy*. Praca zbiorowa pod red. W. Markiewicza. Poznań 1971, s. 34.

²⁴ Zob. szerzej na ten temat: A. Kosing, *Volk in der Geschichte und Gegenwart*. Berlin 1976.

²⁵ Cyt. za: M. Podkowiński, op. cit., s. 30.

²⁶ *Polska — NRD...*, s. 18.

pozostać granicą pokoju i nigdy nie powinna zakłócać przyjaznego stosunku do narodu polskiego”²⁷.

Z chwilą powstania NRD władze partyjne i rządowe podjęły zabiegi o uzyskanie uznania międzynarodowego i nawiązanie stosunków dyplomatycznych z innymi państwami. W deklaracji rządowej, jaką 12 X 1949 r. złożył przed Tymczasową Izbą Ludową NRD Otto Grotewohl czytamy m. in.: „Naród niemiecki potrzebuje pokoju i przyjaźni, jeśli to możliwe — ze wszystkimi państwami, a przede wszystkim ze Związkiem Radzieckim i państwami demokracji ludowej”²⁸ i dalej: „Rząd niemiecki gotów jest ustanowić przyjazne stosunki ze wszystkimi państwami, które ze swej strony gotowe są żyć w pokoju i przyjaźni z Niemcami i uznawać nasze interesy narodowe”²⁹.

Poparcie, którego Polska udzieliła NRD od momentu powstania tego państwa, wynikało z przeświadczenia, że stanowi ono nowe ważne ogniwo w systemie bezpieczeństwa europejskiego. Dał temu wyraz przewodniczący KC PZPR Bolesław Bierut w przemówieniu na III Plenum KC PZPR w listopadzie 1949 r., mówiąc: „Polska bardziej niż jakikolwiek inny kraj w pełni docenia znaczenie powstania NRD. Dzięki konsekwentnej polityce Związku Radzieckiego (...) po raz pierwszy od wielu stuleci powstają przesłanki do trwałego zagwarantowania bezpieczeństwa Polski od zachodu i zabezpieczenia trwałego pokoju w całej Europie”³⁰.

W odpowiedzi na ofertę rządu NRD, dotyczącą nawiązania stosunków dyplomatycznych skierowaną do wszystkich państw świata, rząd polski 18 X 1949 r. postanowił uznać tymczasowy rząd NRD i zapowiedział utworzenie przedstawicielstwa dyplomatycznego Polski w NRD, mianując jednocześnie swego przedstawiciela przy rządzie NRD³¹. Oficjalne zaś nawiązanie stosunków dyplomatycznych między Polską a NRD nastąpiło 20 II 1950 r., na wniosek rządu polskiego. Pierwszym ambasadorem Polski w NRD zos-

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże, s. 19.

²⁹ Tamże. Zob. także: J. Muszyński, J. Skibiński, *Uznanie NRD*. Warszawa 1973, s. 148—149.

³⁰ *Polska — NRD...*, s. 34—35.

³¹ Tamże, s. 30.

tał mianowany Jan Izydoreczyk, a oficjalnym przedstawicielem NRD w Warszawie — Friedrich Wolf²².]

W maju 1950 r. rząd polski w porozumieniu z rządem ZSRR wyraził zgodę na obniżenie sum wypłacanych przez Niemcy na poczet reparacji oraz rozłożenie dostaw reparacyjnych na okres 15 lat²³. W oświadczeniu rządu PRL stwierdzono: „Podejmując tę decyzję Rząd Polski wziął pod uwagę dotychczasowe sumienne wykonywanie zobowiązań reparacyjnych przez NRD i dobrosąsiedzkie stosunki między Polską i NRD”²⁴. W 1953 r. władze partyjne i rząd polski rzekły się pozostałych jeszcze do spłaty świadczeń reparacyjnych. Decyzja ta była jednym z czynników likwidacji skutków II wojny światowej we wzajemnych stosunkach między obu państwami oraz wzmocniła międzynarodową pozycję NRD. W tym samym okresie oba państwa i ich rządy postanowiły rozszerzyć wymianę handlową. W czerwcu 1950 r. przebywała delegacja rządowa NRD, pod kierownictwem wicepremiera Waltera Ulbrichta, która osiągnęła porozumienie z rządem PRL odnośnie obrotów towarowych i płatniczych oraz współpracy naukowo-technicznej i kulturalnej.]

Wymienione powyżej polityczne i ekonomiczne inicjatywy Polski i NRD doprowadziły w konsekwencji do podpisania 6 VII 1950 r. w Zgorzelcu układu między PRL i NRD o ustanowieniu granicy obu państw na Odrze i Nysie i uznaniu jej za granicę pokoju. Na moście granicznym spotkali się premierzy obu państw, Józef Cyrankiewicz i Otto Grotewohl, którzy na ratuszu w Zgorzelcu podpisali układ. W manifestacji wzięło udział około 50 000 obywateli Polski z terenów nadgranicznych oraz kilka tysięcy obywateli NRD z Görlitz, zwłaszcza młodzież. „Neues Deutschland” informowała wówczas: „przy końcu manifestacji Grotewohl i Cyrankiewicz podali sobie ręce i w ten sposób pozdrawiali wiwatujące tłumy”²⁵.

W preambule układu zgorzeleckiego obie strony uznały granicę na Odrze i Nysie za: „nienaruszalną granicę pokoju i przyjaźni,

²² H. Gemkow, op. cit., s. 116.

²³ Polska — NRD..., s. 37.

²⁴ Tamże.

²⁵ „Neues Deutschland” 8 VII 1950.

która nie dzieli, lecz łączy oba narody”³⁶. W art. 1 stwierdzono, że granica ta jest granicą państwową między Polską a Niemcami. W celu ostatecznego wytyczenia tej granicy oba państwa zawarły porozumienie w sprawie przejść granicznych, małego ruchu granicznego i żeglugi na wodach pasa granicznego. Józef Cyrankiewicz w przemówieniu końcowym wyraził dobitnie przekonanie, że NRD walczy o „nowe, odrodzone, demokratyczne Niemcy. Niewątpliwie tylko takie Niemcy cieszyć się będą zaufaniem, sympatią i współpracą narodów (...) walczących o pokój”³⁷.

W grudniu 1950 r. przybył do Warszawy prezydent NRD Wilhelm Pieck. W nawiązaniu do zawartego układu o granicy pokoju na Odrze i Nysie, powiedział: „Obaliliśmy mur nieufności i niechęci, wzniesiony między naszymi narodami przez żądny rabunku i agresywny imperializm niemiecki”³⁸. W kwietniu 1951 r. przebywał w NRD z rewizytą prezydent PRL Bolesław Bierut. W wygłoszonym 22 IV przemówieniu oświadczył: „Przekonanie o konieczności przyjaznych stosunków między Polską a NRD stało się dziś własnością najszerzych mas ludowych Polski. Jest rzeczą zrozumiałą, że przemiany te w nastrojach i poglądach ludu polskiego na sprawę stosunków polsko-niemieckich nie przyszły łatwo ani z dnia na dzień”³⁹.

Obie partie przystąpiły do wzmożenia działalności ideologicznej i politycznej, która miała na celu przekonanie obywateli obu państw o potrzebie braterskiej przyjaźni i współpracy. Ważną rolę w tym zakresie spełniało propagowanie naukowego i obiektywnego obrazu dziejów obu narodów oraz historii stosunków polsko-niemieckich: W wydawnictwie SED „Dietz Verlag”, w partyjnym czasopiśmie „Einheit” („Jedność”) oraz organie centralnym „Neues Deutschland” ukazywały się broszury i artykuły dotyczące historycznych i bieżących problemów rozwoju polskiego ruchu robotniczego. Podobne inicjatywy podjęła także PZPR m. in. na łamach „Trybuny Ludu” i „Nowych Dróg”.

³⁶ *Polska — NRD...*, s. 14.

³⁷ Tamże, s. 49.

³⁸ Cyt. za: H. G e m k o w, op. cit., s. 124.

³⁹ *Polska — NRD...*, s. 56.

Wielkie zasługi w propagowaniu przyjaźni niemiecko-polskiej położyło Niemiecko-Polskie Towarzystwo ds. Pokoju i Stosunków Dobrosąsiedzkich, działające od 1951 r. w ramach Towarzystwa Współpracy Kulturalnej z Zagranicą⁴⁰. W nakładzie 50 000 egzemplarzy rozpowszechniono studium Paula Wandela, ówczesnego ministra oświaty NRD, pt. *Junkiersko-imperialistyczna polityka „Drang nach Osten” — nieszczęściem dla narodu niemieckiego i polskiego*. Wydawnictwo „Dietz Verlag” wydało pisma Bolesława Bieruta oraz biografię Juliana Marchlewskiego. Natomiast „Książka i Wiedza” opublikowała w 1956 r. pracę Paula Wandela *Imperializm niemiecki a wojny światowe*⁴¹. W przedmowie do wydania polskiego autor wyraził przekonanie, że: „Zwycięstwo demokracji niemieckiej pod przewodnictwem niemieckiej klasy robotniczej (...) przyniesie w rezultacie trwałą przyjaźń między całym Niemcami i Polską”⁴².

Temat ten stał się głównym przedmiotem rozmów obradującego w końcu 1953 r. w Warszawie kongresu poświęconego pokojowemu rozwiązaniu problemu Niemiec. Ponownie dyskutowano nad tym zagadnieniem w lutym 1955 r. także w Warszawie. Przedstawiciele szesnastu socjalistycznych i kapitalistycznych państw Europy wypowiedzieli się wówczas przeciwko remilitaryzacji RFN oraz za ścisłym przestrzeganiem postanowień konferencji poczdamskiej. W maju 1955 r. oba państwa przystąpiły do Układu Warszawskiego — paktu militarno-politycznego państw socjalistycznych⁴³. Układ ten oznaczał, dla Polski i NRD oraz pozostałych państw członkowskich, symbol jedności krajów wspólnoty socjalistycznej oraz przeciwwagę dla militarystycznych planów NATO.

[Szczególne znaczenie miała dla obustronnych kontaktów partyjnych PZPR i SED Uchwała Rady Państwa PRL o zakończeniu stanu wojny między Polską a Niemcami ogłoszona 18 II 1955 roku.]
Postanowiono w niej:

⁴⁰ H. Gemkow, op. cit., s. 125.

⁴¹ Tamże.

⁴² P. Wandel, *Imperializm niemiecki a wojny światowe*, Warszawa 1956.

⁴³ Tamże, s. 7.

⁴⁴ L. Gelberg, *Układ Warszawski*, Warszawa 1957.

- „1. Stan wojny między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Niemcami uznaje się za zakończony.
  2. Ustanawia się stosunki pokojowe między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Niemcami.
  3. Polska Rzeczpospolita Ludowa, działając na gruncie praw i obowiązków wypływających z porozumień międzynarodowych dotyczących likwidacji skutków wojny z Niemcami, kontynuować będzie wysiłki w kierunku pokojowego uregulowania problemu niemieckiego w interesie pokoju oraz bezpieczeństwa Polski i innych narodów europejskich”⁴⁵.
- Decyzje te miały doniosłe znaczenie międzynarodowe.

3. DRUGI ETAP WSPÓŁPRACY (1956—1970)

Nowy etap współpracy partyjnej i państwowej między PZPR i SED zapoczątkował rok 1956. W Polsce przewyciężono kult jednostki, a nowym sekretarzem KC PZPR został wybrany Władysław Gomułka. Z okresem stalinowskim i jego wypaczeniami rozliczono się na XX Zjeździe KPZR. W przemówieniu W. Gomułki, który przewodniczył delegacji partyjno-rządowej przebywającej w czerwcu 1957 r. w NRD czytamy: „Chciałbym zapewnić, że naród polski w pełni docenia doniosłe znaczenie zmian historycznych, jakie nastąpiły w życiu narodu niemieckiego, i wysoko ceni NRD jako pierwsze w historii państwo niemieckie, z którym możemy utrzymywać nie tylko stosunki dobrego sąsiedztwa, stosunki wolne od nieufności, lecz oparte na prawdziwej i trwałej przyjaźni”⁴⁶.

W grudniu 1958 r. przebywała z rewizytą w Polsce delegacja partyjno-rządowa NRD na czele z W. Ulbrichem. Podkreślając fakt, iż: „przyjaźń z narodem polskim, z polskimi masami pracującymi (...) wypływa z głębi serca”, przywódca NRD tak określił istotę wzajemnych stosunków: „Hitler chciał zawojować Górny Śląsk, Gdańsk i inne tereny polskie, podobnie jak Adenauer i Strauss chce zniweczyć granicę pokoju na Odrze i Nysie. Na drodze do realizacji ich zamierzeń stoi obóz socjalistyczny, a bezpośrednio Niemiecka Republika Demokratyczna”⁴⁷. Władysław Go-

⁴⁵ *Polska — NRD...*, s. 76.

⁴⁶ „Trybuna Ludu” 19 VI 1957.

⁴⁷ „Trybuna Ludu” 10 XII 1958.

mulka zaś wyraził przekonanie, że Polacy mają szczególne powody do dumy z faktu sąsiedztwa z NRD — państwa przyjaznego wobec Polski⁴⁸.

Doniosłe znaczenie polityczne w obustronnych kontaktach Polski i NRD miała wizyta polskiej delegacji partyjno-rządowej, przebywającej w NRD w dniach 15—19 października 1962 r. z Władysławem Gomułą i Józefem Cyrankiewiczem na czele⁴⁹. Delegacja przebywała w Berlinie, Karl-Marx-Stadt, Jenie-Halle, kombinacie chemicznym w Leuna, spółdzielni produkcyjnej w Oberwiera oraz wśród żołnierzy Wojsk Ochrony Granicy Państwowej NRD. Witając polską delegację Walter Ulbricht powiedział: „To, co osiągnęliśmy już wspólnym wysiłkiem na tej drodze, ma wielkie znaczenie historyczne. Mimo poważnych obciążeń wynikających z historii naszych narodów i państw (...) powstała od dawna dzięki dobrym stosunkom sąsiedzkim trwała przyjaźń i przyjacielska współpraca w wielu dziedzinach, którą chcemy wspólnie pogłębiać i poszerzać”⁵⁰.

W czasie rozmów w 1962 r. w Berlinie partyjne i rządowe delegacje PRL i NRD potwierdziły zgodność poglądów w kwestii pokojowego status quo w Europie. W okresie gwałtownego napięcia na arenie międzynarodowej przywódcy PZPR oświadczyli kategorycznie: „Wszelkie plany likwidacji czy pochłonięcia NRD są marzeniem ściętej głowy. Plany takie mogą być tylko planami napaści wojennej na państwa socjalistyczne. Nasz naród, nasz rząd, nasza partia uważają za swój elementarny obowiązek okazywanie najbardziej stanowczego poparcia waszej walce o zgruntowanie suwerenności i bezpieczeństwa (...) Bezpieczeństwo NRD — to bezpieczeństwo Polski”⁵¹. Takie jednoznaczne oświadczenie było wymierzone w odwetową i agresywną politykę rządu RFN wobec państw socjalistycznych.

Obrady obu delegacji dotyczyły także współpracy gospodarczej między PRL i NRD. Punkt wyjścia stanowiło tu *Oświadcze-*

⁴⁸ W. G o m u ł a, *O problemie niemieckim (Zbiór przemówień)*. Warszawa 1968, s. 185—188.

⁴⁹ E. B a s i Ń s k i, *Bastion pokoju między Odrą a Łabą. Powstanie i rozwój NRD*. Warszawa 1963, s. 14.

⁵⁰ „Neues Deutschland” 16 X 1962.

⁵¹ „Trybuna Ludu” 20 X 1962.

nie narady przedstawicieli partii komunistycznych i robotniczych w Moskwie z listopada 1960 r. Postulowano w nim m. in.: „stałe doskonalenie międzynarodowego podziału pracy w drodze koordynacji planów gospodarki narodowej, specjalizacji i kooperacji produkcji”³². Obie delegacje uzgodniły w oparciu o powyższą zasadę obszerny program dalszego pogłębiania dwustronnej współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej w dziedzinie przemysłu chemicznego, metalurgii, budowy maszyn i elektroniki. Ważną rolę spełniał w tym względzie utworzony w 1960 r. niemiecko-polski komitet współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej³³.

Wielkie znaczenie, które wykraczało poza ramy stosunków dwustronnych miał podpisany w Warszawie w marcu 1967 r. układ o przyjaźni, współpracy i wzajemnej pomocy między Polską a NRD. Był to pierwszy tego rodzaju układ Polski z państwem niemieckim³⁴, który symbolizował polityczny protest Polski przeciwko polityce izolacji NRD w Europie i na arenie międzynarodowej ze strony RFN oraz stanowił ważny element w procesie stabilizacji bezpieczeństwa zbiorowego w Europie. W układzie tym obie strony stwierdziły, że: „nienaruszalność granicy PRL na Odrze i Nysie Łużyckiej i granicy między NRD a RFN posiadają podstawowe znaczenie dla bezpieczeństwa europejskiego” (art. 3)³⁵.

W art. 1 układu obie strony postanowiły: „rozвивać i umacniać przyjaźń i współpracę we wszystkich dziedzinach zgodnie z zasadami socjalistycznego internacjonalizmu, wzajemnej pomocy i wzajemnej korzyści oraz na podstawie równouprawnienia, poszanowania, suwerenności i nieingerowania w wewnętrzne sprawy drugiej strony”³⁶. W myśl założeń RWPG oba państwa postanowiły rozwinąć i umocnić wzajemne kontakty w sferze gospodarczej, naukowo-technicznej (art. 8), kultury³⁷ i nauki (w szczególności

³² „Trybuna Ludu 6 X 1960.

³³ H. G e m k o w, op. cit., s. 136. Zob. także: T. D e r l a t k a, *Polska — NRD. Gospodarka, współpraca*. Warszawa 1973.

³⁴ Zob. pełny tekst układu Polska — NRD, s. 139—143.

³⁵ Tamże, s. 141.

³⁶ Tamże.

³⁷ Zob. szerzej na ten temat: H. S z c z e g o ł a, *Problemy współpracy kulturalno-oświatowej między Polską a NRD*. Zeszyty WUML. Wyd. KW PZPR, Zielona Góra 1974, nr 14, s. 78—89.

w zakresie szkolnictwa, sztuki, prasy, radia, telewizji, filmu) oraz wychowania fizycznego i turystyki (art. 9). Układ o przyjaźni posiadał głęboki sens historyczny. Wyciągając wnioski z przeszłości oba państwa i ich narody uzmysłowiły sobie sens wspólnego działania w kategoriach długofalowych.

W listopadzie 1968 r. na V Zjeździe PZPR przemawiał w imieniu delegacji partyjno-państwowej NRD Walter Ulbricht. W swoim przemówieniu powiedział m. in.: „NRD na zachodniej granicy wspólnoty krajów socjalistycznych wystawiona jest codziennie na bezpośrednią konfrontację z imperializmem. Dlatego też dobrze jest mieć poczucie pewności, że za naszymi plecami stoi nie tylko nasz wspólny wielki przyjaciel (...) Związek Radziecki, lecz także (...) Polska Ludowa, która pomyślnie buduje socjalizm (...) Jeśli ma się pod nogami twardy grunt towarzysze, wtedy walczą się dobrze”⁵⁸.

Rok 1969 był rokiem szczególnym w obustronnych kontaktach. Oba współpracujące ze sobą państwa obchodziły jubileusz 25-lecia Polski Ludowej oraz 20-lecia NRD. Na zaproszenie KC SED przebywała 10—11 IV z przyjacielską wizytą w NRD delegacja KC PZPR pod przewodnictwem I sekretarza KC, Władysława Gomułki. W czasie wspólnych obrad wymieniono doświadczenia wpływające z dotychczasowej współpracy oraz postanowiono rozszerzyć formy współpracy w dziedzinie ideowo-politycznej, ekonomicznej i kulturalnej⁵⁹. Na obchody 25-lecia PRL przybył premier rządu NRD Willi Stoph, a w grudniu gościła w Polsce delegacja SED na czele z Walterem Ulbrichtem.

4. WSPÓŁPRACA W LATACH SIEDEMDZIESIĄTYCH

Dwustronne kontakty między PRL i NRD oraz współpraca partyjno-rządowa nasiliły się w latach siedemdziesiątych. Obie partie podjęły wysiłki zmierzające do wypracowania nowej koncepcji współpracy państwowej. Szczególnie ważne w tym względzie były obustronne uzgodnienia, jakie zawarto w latach 1971—1972. W styczniu 1971 r. złożył wizytę w NRD I sekretarz KC PZPR Edward Gierek, a w lipcu prezes Rady Ministrów Piotr Jaroszewicz.

⁵⁸ *Polska — NRD...*, s. 22.

⁵⁹ Tamże, s. 184.

We wrześniu tego roku przebywał w Polsce I sekretarz KC SED Erich Honecker. W 1972 r. oficjalną wizytę w NRD złożył minister spraw zagranicznych Stefan Olszowski, a w czerwcu tegoż roku w Zielonej Górze spotkali się przywódcy obu państw.

Spotkania przywódców partyjnych obu państw, z września 1971 r. i czerwca 1972 r., zapoczątkowały nowy okres we wzajemnych kontaktach między PZPR i SED. Podczas tych spotkań podkreślono znaczenie i skuteczność regularnych spotkań przywódców obu krajów. Podkreślili oni potrzebę dalszego rozwijania kontaktów między Sejmem PRL a Izbą Ludową NRD, FJN i Narodowym Frontem Niemieckim, między poszczególnymi ministerstwami, instytucjami kulturalno-oświatowymi, naukowymi i gospodarczymi, związkami zawodowymi, młodzieżą i jej organizacjami. Szczególne znaczenie przypisano współpracy partyjnej. W latach 1971—1976 miało miejsce blisko 100 spotkań delegacji Komitetów Centralnych obu partii⁹⁰.

Historyczne znaczenie w stosunkach między PRL i NRD miała podjęta z inicjatywy przywódców partyjnych obu państw decyzja o otwarciu 1 stycznia 1972 r. granicy na Odrze i Nysie dla bezpaszportowego i bezdewizowego ruchu obywateli obu państw⁹¹. W ciągu czterech lat od wejścia w życie porozumienia o otwarciu granicy państwowej Odrę i Nysę przekroczyło 45 mln obywateli obu krajów⁹². Z socjologicznego punktu widzenia szczególne znaczenie miały przemiany zachodzące na obszarze pogranicza⁹³. Odegrały one szczególną rolę w ogólnym ożywieniu tych terenów, w intensyfikacji obustronnych inicjatyw, we wzmożonej aktywności zarówno władz lokalnych jak i różnorodnych organizacji społeczno-politycznych.

W trakcie spotkania E. Gierka i E. Honeckera w Zielonej Górze uczestnicy rozmów zwiedzili również przygraniczne rejony województwa zielonogórskiego i okręgu frankfurckiego, zapoznali się

⁹⁰ *Współpraca PZPR i NSPJ w latach 1971—1976. Dokumenty i materiały*. Warszawa 1977, s. 6.

⁹¹ Tamże., s. 76.

⁹² Tamże., s. 7.

⁹³ Zob. szerzej na ten temat: A. K w i l e c k i, *Z badań nad przemianami społeczno-politycznymi na pograniczu Polski i NRD*. „Przegląd Zachodni” 1972, s. 4.

w rozmowach z obywatelami PRL i NRD, a także z przedstawicielami władz partyjnych i państwowych oraz organizacji społecznych ze skutkami porozumienia dotyczącego ruchu bezdewizowego⁶⁴. Spotkania z ludźmi pracy obu krajów w Słubicach i Frankfurcie nad Odrą stały się manifestacją przyjaźni i współpracy między obu państwami.

Współpraca między obu partiami i państwami zacieśniła się szczególnie po VIII Zjeździe SED i VI Zjeździe PZPR. Edward Gierek przemawiając na wiecu przyjaźni w stolicy NRD w czerwcu 1973 r. powiedział, że obywatele PRL i NRD są „dobrymi sąsiadami, bliskimi partnerami, niezawodnymi sojusznikami, wiernymi przyjaciółmi”⁶⁵. Trwałym fundamentem tej przyjaźni stała się władza robotników i chłopów w obu krajach, wspólne interesy i cele klasowe, sojusz z KPZR i Krajem Rad.

Internacjonalistyczne tradycje przyjaźni i solidarności polsko-niemieckiej określały ideologiczny wymiar obustronnych kontaktów, Erich Honecker oświadczył: „Krocząc dobrą drogą przyjaźni, nawiązujemy do tradycji niemieckich i polskich patriotów i demokratów (...) Jesteśmy spadkobiercami i kontynuatorami dzielnej i ofiarnej walki niemieckich i polskich komunistów, takich wybitnych i niezapomnianych przywódców robotniczych jak Karol Liebknecht, Róża Luksemburg i Julian Marchlewski, Ernst Thälmann i Wilhem Pieck”⁶⁶.

[Berlińska Deklaracja o umocnieniu przyjaźni i pogłębieniu współpracy między PRL i NRD z 20 VI 1973 r. stwierdzała: „Polska Zjednoczona Partia Robotnicza i Niemiecka Socjalistyczna Partia Jedności, wierne zasadom socjalistycznego internacjonalizmu i tradycjom wspólnych walk rewolucyjnych polskiej i niemieckiej klasy robotniczej przywiązuje wielką wagę do dalszego rozwoju współpracy”⁶⁷.]

Integralną częścią współpracy ideologicznej i politycznej obu partii stały się wzajemne wizyty delegacji obu Komitetów Centralnych, wielostronne konsultacje, systematyczna wymiana doś-

⁶⁴ *Współpraca PZPR...*, s. 66.

⁶⁵ „Trybuna Ludu” 21 VI 1973.

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ Tamże.

wiadzeń i wspólne uroczystości państwowe. W 1973 r. dziesięć organizacji okręgowych SED utrzymywało bezpośrednie kontakty z komitetami wojewódzkimi PZPR⁶⁸. Nawiązane zostały także obustronne kontakty między organizacjami partyjnymi na szczeblu powiatów, gmin i zakładów pracy w obszarze przygranicznym, a później poszczególnych miast i województw w głębi obu państw.

Ożywione kontakty istniały pomiędzy kierownictwem KW PZPR w Warszawie i okręgu SED w Berlinie⁶⁹. Niejednokrotnie gościli w obu stolicach pierwsi sekretarze oraz aktyw ideologiczny tych instancji. W czasie tych spotkań organizacje partyjne wymieniały doświadczenia w zakresie planów rozbudowy obu miast, gospodarki żywnościowej, handlu i zaopatrzenia, pracy ideowo-politycznej, oświatowej, kulturalnej i młodzieżowej. KW PZPR we Wrocławiu utrzymywał kontakty z Komitetem Obwodowym SED w Dreźnie, a władze Opola realizowały współpracę z Poczdamem⁷⁰; Zielonej Góry z Frankfurtem (do 1976 r., a od 1976 r. z Cottbus), Szczecina z Rostockiem.

W styczniu 1973 r. SED i PZPR zawarły umowę o współpracy ideologicznej w zakresie rozwijania teorii marksizmu-leninizmu, nauk społecznych i działalności propagandowej⁷¹. Co roku realizowana była wymiana lektorów i grup lektorskich. Organizowano wspólne konferencje naukowe, sympozja i kolokwia dotyczące teorii i praktyki socjalizmu w obu państwach oraz na arenie międzynarodowej. Głównym celem tych inicjatyw było kształtowanie świadomości internacjonalistycznej oraz formowanie klasowych celów klasy robotniczej.

Werner Lamberz tak określił współpracę ideologiczną obu partii: „Ścisłejsze powiązania osobiste i ściślejsza współpraca nie stwarzają automatycznie świadomej postawy internacjonalistycznej w obliczu wszystkich nowo powstających problemów. Zadaniem każdej organizacji partyjnej jest kształtowanie takiej postawy komunistycznej, która obejmowałaby i szacunek dla pracy i osiągnięć innych państw socjalistycznych, zrozumienie dla kon-

⁶⁸ H. G e m k o w, op. cit., s. 144.

⁶⁹ „Życie Warszawy” 5 VI 1974.

⁷⁰ PRL—NRD. *Sojusz i współpraca*, Warszawa 1974, s. 193.

⁷¹ H. G e m k o w, op. cit., s. 145.

kretnych warunków rozwoju krajów bratnich, dla ich trudnej walki o usuwanie reliktyw przeszłości, dostrzeganie ich rozwiązań”⁷².

Rok 1974 był rokiem 30-lecia PRL i 25-lecia NRD. Obie partie obchodziły uroczystości te doniosłe rocznice, zbilansowały historyczne dokonania we wzajemnych kontaktach oraz nakreśliły kierunki ich dalszego rozwoju. We wspólnym oświadczeniu delegacji partyjno-rządowych z okazji jubileuszu państwowego stwierdzono m. in.: „Treścią naszych wzajemnych stosunków było i pozostaje stałe rozszerzanie i pogłębianie więzi politycznych, ideologicznych i gospodarczych, udzielanie sobie wzajemnie pomocy w rozwiązywaniu zadań budownictwa socjalistycznego w obu krajach oraz we wspólnej walce państw wspólnoty socjalistycznej o bezpieczeństwo i normalizację sytuacji w Europie”⁷³. Poważny wkład w tym zakresie wnieśli przywódcy PZPR i SED w trakcie Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Helsinkach.

Na zaproszenie I sekretarza KC SED Ericha Honeckera w dniach 21—22 V 1975 r. przebywali w NRD I sekretarz KC PZPR Edward Gierek i członek Biura Politycznego KC PZPR, premier Piotr Jaroszewicz⁷⁴. W toku spotkania przedstawiciele obu państw zapoznali się z realizacją uchwał VI Zjazdu PZPR i VIII Zjazdu NSJP oraz omówili stan i perspektywy stosunków dwustronnych a także wymienili poglądy dotyczące aktualnej sytuacji międzynarodowej. W związku z 30 rocznicą wyzwolenia narodów spod okupacji hitlerowskiej przywódcy obu partii i państw „podkreślili historyczne znaczenie decydującej roli Związku Radzieckiego w doprowadzeniu do tego zwycięstwa, które zmieniło w zasadniczy sposób międzynarodowy układ sił na korzyść pokoju i socjalizmu”⁷⁵.

W grudniu 1975 r. Erich Honecker uczestniczył w obradach VII Zjazdu PZPR. W swoim wystąpieniu omówił m. in. efekty współpracy gospodarczej między obu państwami. Obroty handlo-

⁷² W. Lamberz, *Aufstieg und Glück verdankt unser Volk dem Sozialismus. Aufgaben der Agitation und Propaganda im Jahr des 25. Jubiläums der DDR*. Berlin 1974, s. 57.

⁷³ „Trybuna Ludu” 9 VI 1974.

⁷⁴ „Trybuna Ludu” 23 V 1975.

⁷⁵ Tamże.

we między Polską a NRD od 1971 r. wzrosły prawie dwukrotnie w porównaniu do lat 1965—1970⁷⁶. Był to efekt rozwijającej się współpracy gospodarczej oraz międzynarodowego socjalistycznego podziału pracy w ramach RWPG. W dalszej części wystąpienia przywódca NRD poinformował delegatów o przygotowaniach do IX Zjazdu SED oraz o aktualnej sytuacji międzynarodowej. Stwierdził, iż główną tendencją polityczną Europy, w tym szczególnie państw socjalistycznych, stało się urzeczywistnianie zasad pokojowego współżycia państw o różnych ustrojach społecznych.

Pod koniec maja 1977 r. na zaproszenie KC SED, Rady Państwa i Rady Ministrów NRD przebywała w Berlinie z oficjalną wizytą przyjaźni delegacja partyjno-państwowa PRL pod przewodnictwem Edwarda Gierka. Wizyta ta, podobnie jak poprzednie spotkania przywódców partyjno-państwowych, stanowiła dalszy krok na drodze umacniania obustronnych kontaktów między PRL i NRD. W pierwszym dniu wizyty, 28 V 1977 r., podpisany został nowy Układ o Przyjaźni, Współpracy i Pomocy Wzajemnej między PRL i NRD na okres 25 lat⁷⁷. W dniu 30 maja 1977 r. obaj przywódcy partyjni wzięli udział w Dniach Przyjaźni Młodzieży Polski i NRD, największej imprezie młodzieżowej w powojennej historii obu państw⁷⁸.

W 1979 r. oba państwa i współpracujące ze sobą partie polityczne obchodziły uroczyste po obu stronach Odry i Nysy jubileusz 35-lecia powstania Polski Ludowej oraz 30-lecia utworzenia NRD. Zorganizowano szereg wystaw, prelekcji, odczytów i spotkań politycznych. Na zaproszenie Ericha Honeckera przebywał w dniach 17—18 V 1979 r. w NRD Edward Gierek⁷⁹. W lipcu zaś gościł w Polsce Erich Honecker. Czołowi działacze obu partii spotkali się 3—5 VII 1979 r. w Berlinie na naradzie, sekretarzy komitetów centralnych partii komunistycznych i robotniczych, poświęconej problemom międzynarodowym oraz ideologicznym, wnosząc wspólnie pokaźny wkład w opracowanie dokumentu *O internacjonalistyczną solidarność*⁸⁰.

⁷⁶ *Współpraca PZPR...*, s. 212.

⁷⁷ „Trybuna Ludu” 29 V 1977.

⁷⁸ „Sztandar Młodych” 30 V 1977.

⁷⁹ „Trybuna Ludu” 18 V 1977.

⁸⁰ „Trybuna Ludu” 6 VII 1977.

5. ZAKOŃCZENIE

Na przestrzeni trzydziestolecia [wzajemne kontakty i współpraca pomiędzy PZPR a NSPJ wyznaczały i określały wszystkie inne formy współpracy pomiędzy obu państwami — gospodarcze, naukowo-techniczne, kulturalno-oświatowe, związkowe, młodzieżowe.] Całokształt tych stosunków był oparty na zasadach proletariackiego internacjonalizmu, oraz ideach marksizmu-leninizmu. Imperatywy te legły u podstaw pierwszych kontaktów pomiędzy Polską i NRD, określiły również dalszą współpracę. Szczególne znaczenie posiadała międzynarodowa działalność obu partii wyrażająca się w dążeniu do uznania status quo w Europie i stworzeniu systemu bezpieczeństwa zbiorowego na naszym kontynencie.

W sojuszu i współpracy między PRL i NRD ujawniła się myśl, iż: „trzonem cementującym podstawę rozwoju wielostronnej współpracy państw socjalistycznych są aktywne kontakty między rządzącymi partiami komunistycznymi”⁵¹. Wielostronna współpraca obu marksistowsko-leninowskich partii nie była procesem żywiołowym, lecz wynikała przede wszystkim ze świadomych działań państwowych i partyjnych. W przekonaniu Leonida Breżniewa realizacja takiej współpracy zależy od „umiejętności rozwiązywania po marksistowsku, po leninowsku trudnych zadań jakie wysuwa życie”⁵². Ta myśl towarzyszyła ściśle współpracy i sojuszowi komunistów Polski i NRD.

⁵¹ L. Breżniew *Leninowską drogą*. Warszawa 1973, s. 219.

⁵² Tamże, s. 221—222.